

Régészeti megfigyelés az Óbudai (Hajógyári)-szigeten

(Budapest, III. ker., Óbudai-sziget, HM üdülő, Hrsz.: 23796/16, 17)

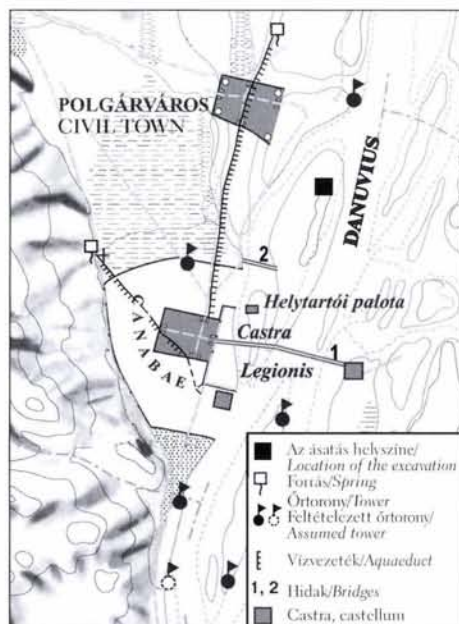
A Budapesti Történeti Múzeum a Green Hill Rendezvényiroda Kft. megbízásából, 2005. január 28. és február 1. között könyvszerkezetes épület kivitelezését megelőzően régészeti megfigyelést végzett a Hajógyári-sziget északi részén, a Honvédelmi Minisztérium üdülője területén. (1. kép) A KÖH szakhatósági állásfoglalásának megfelelően, az épület alapozó gödreinek kiásása régészeti szakfelügyelet mellett kézi erővel történt.

Az épület kelet–nyugati irányú, hosszanti oldalainál 120×180 centiméteres alapozó gödrökben végezhattük megfigyeléseinket, az észak–déli irányú rövidebb oldalakon a gödrök 80×80 centiméteresek voltak. (2. kép) Az alapozó gödröket a beruházó munkásai a tartószerkezet számára szükséges 80 centiméterig kézzel mélyítették. (3. kép) Ahol régészeti jelenség vagy leletanyag nem jelentkezett, további mélyítés nem történt. A beruházóval történt előzetes megállapodásnak megfelelően, azokban az alapozó gödrökben, amelyekben régészeti leletek, jelenségek kerültek elő, további körülbelül 20–30 centimétert mélyítettünk, lehetőség szerint a sárga alatalajig. A kiásás során a terület északkeleti részén lévő 4., 6. és 7. alapozó gödrökben kerámiatöredékek kerültek elő, amelyek az újkőkori Dunántúli Vonaldiszes Kerámia

Archaeological observations on Óbuda (Dockyard) Island

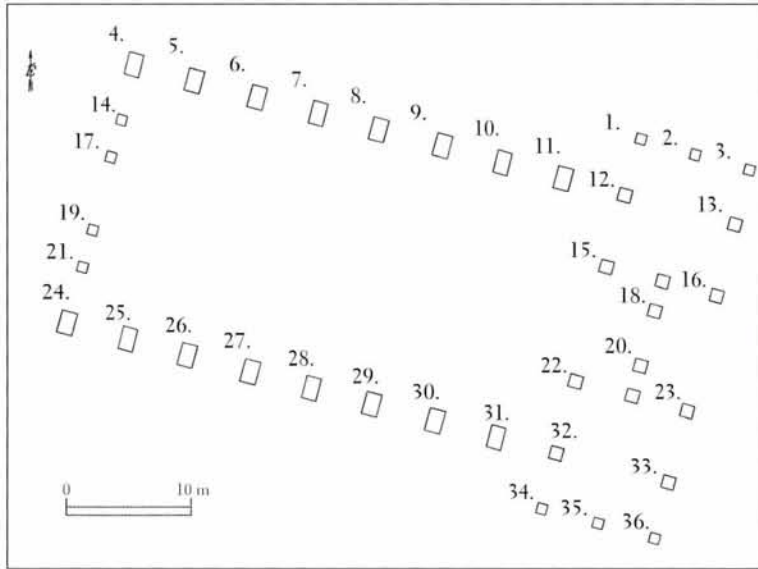
(Budapest, III, Óbuda Island, HM holiday resort, Lrn.: 23796/16, 17)

The Budapest History Museum was commissioned by the Green Hill Rendezvényiroda Kft, to conduct archaeological observation on the territory of the holiday resort of the Ministry of Defence in the northern part of Dockyard Island preceding construction of a light-construction building between January 28 and February 1, 2005. (Fig. 1) In accordance with the

1. kép: Aquincum településszerkezetének részlete (Forschungen in Aquincum 1969–2002)

Fig. 1: Detail of the settlement structure of Aquincum (Forschungen in Aquincum 1969–2002)

2. kép: A leletmentés áttekintő alaprajza az alapgyödrök számozásával (Busi Gy., Kovács T.)
 Fig. 2: Complex map of the rescue excavation with the numbers of the foundation pits (Gy. Busi, T. Kovács)

(továbbiakban DVK) fiatalabb, Zseliz időszakára keltezhetőek. A kerámialeletek 60–80 centiméter mélység között, tömör barna paticos rétegben jelentkeztek, majd ez alatt, a további mélyítés során, az altalaj fölött körülbelül 20 centiméter vastag szürkés-sárgás rétegben további Zseliz kerámiatöredékeket találtunk. Hasonló rétegtani viszonyok között kerültek elő fiatalabb DVK kerámiatöredékek a déli oldal keleti szakaszának 25., 26., 27. számú alapozó gödreiből is. Miután a területen felület nyitására nem volt lehetőség, a rendelkezésünkre álló megfigyelések alapján a kerámialeletek sekély gödrökből vagy települési rétegből egyaránt származhatnak. A 27. számú alapozási gödörben egy enyhén északkelet–délnyugati irányú, 40 centiméter széles, a jelenlegi felszíntől 100 centiméterig lemélyedő, teknős aljú árok részletét tártuk fel. (4. kép) Az árok feketés sötétbarna betöltésében másodlagosan bekerült fiatalabb DVK töredékek és egy grafitos anyagú LTD időszakra keltezhető hombár peremtöredéke került elő.

recommendation of the KÖH (Office of Cultural Heritage Management), the authority in charge, the foundation pits of the building were manually excavated using archaeological inspection methods.

It was possible to carry out observations in the 120×180 cm large foundation pits along the east–west oriented long walls of the building and in the 80×80 cm pits along the north–south oriented short sides. (Fig. 2) The workers paid by the investor deepened the foundation pits to the depth of 80 cm needed for the load bearing construction. (Fig. 3) Where no archaeological finds or features appeared, the pits were not deepened any further. In accord with our preliminary agreement with the investor, we dug 20–30 cm deeper, possibly until the yellow virgin soil where archaeological features or finds were noted. In foundation pits 4, 6 and 7 in the northeastern part of the territory, shards from the latest, Zseliz phase of the Transdanubian Linear Pottery culture (TLP in the following) were recovered during

A 6. számú alapozó gödörben két római tegula töredéket találtunk.

A régészeti megfigyelés alapján a Hajógyári-sziget északi részén a DVK fiatalabb szakaszának településéről szerezhettünk tudomást, első ízben ezen a szigeten. A DVK főváros területén eddig megismert települései jellemzően víz közelségében, a budai oldal Duna felé lejtő teraszain, a hegyekből érkező patakok partján, és a pesti oldal patakokat követő ármentes területein húzódnak. (CSÁNK 1964; KALICZ-SCHREIBER–KALICZ 1992; HORVÁTH L. A. et al. 2005; VIRÁG et al. 2005) A Hajógyári-szigeten regisztrált település e megfigyeléseket kiegészítve, elsőként bizonyítja a főváros térségében a nagy dunai szigeteken létesített települések egykori létezését is. E telepek a kedvező átkelési lehetőségeknek köszönhetően a neolitikum középső szakaszában jelentős szerepet tölthettek be a folyó két partján fekvő területek közötti kapcsolatok létesítésében és fenntartásában. A jelenleg ismert leletek alapján

excavation. The ceramic finds came to light at a depth of 60-80 cm in a compact brown dauby layer. Further Zseliz ceramic fragments were found even deeper, in a 20 cm thick, greyish-yellowish layer on top of the yellow virgin soil. Later TLP shards were discovered in a similar stratigraphic position in foundation pits 25, 26 and 27 in the eastern stretch on the southern side. As we could not open surfaces on the territory, it is only possible to say that the shards may equally likely have come from shallow pits as from a settlement layer. In foundation pit 27 we found a segment of a 40 cm wide, slightly northeast-southwest oriented trench with a trough-shaped bottom, extending to a depth of 100 cm from the actual surface. (Fig. 4) Shards from the late TLP and a rim fragment of a storage vessel made of a graphitic raw material, dated from the LTD period were recovered in the blackish dark brown fill of the trench, came to light in a secondary position. Fragments of two Roman tegulae came to light in foundation pit 6.

3. kép: Az alapgödörsor északi gödörsora kelet felől. Előtérben a 10. alapgödör
Fig. 3: The northern row of the foundation pit row from the east. In front: foundation pit no. 10

mindezeket csak a DVK fiatalabb, Zseliz időszakára feltételezhetjük, további kutatások adhatnak választ a település korábbi legidősebb DVK időszakra keltezhető fázisának esetleges jelenlétére a szigeten.

Ugyancsak első alkalommal kerültek elő a Hajógyári-szigeten a késő kelta kor (LT D) településének nyomai is. Korábban a Margitszigeten kerültek napvilágra a korszak leletei, amelyek már utaltak a dunai szigetek megszállására ebben a korszakban is. (KOVÁCS–MARÁZ 2005)

A római korban a Duna vonala képezte Pannonia provincia határát. (1. kép) Jobb partján vezetett az egyik legjelentősebb kereskedelmi és hadi út, az úgynevezett limes út. Aquincum körzetében ennek maradványai több ponton is előkerültek. A dunai szigetek csúcsain őrtornyok egészítették ki a védelmi rendszert. (NÉMETH 2003) A szigetek közül a legjelentősebb az Óbudai-sziget volt. Ennek úgynevezett Kis-szigetén tárták fel Pannonia Inferior helytartójának palotájának részleteit. (KÉRDŐ 2003) Déli részén híd vezetett át, mely összekötötte a budai oldalon levő legiótábor és az azt körülölelő katonavárost a pesti oldalon lévő erőddelel. (NÉMETH 1999, 2000) A sziget középső részén érhetett partot az a másik római híd, ami a polgár város és a katonaváros közötti területről indult ki. (ZSIDI 1999; ZSIDI 2002, 26) A fenti, már ismert római kori objektumokon kívül a kutatás őrtornyokat, utakat feltételez a szigeten. Ezek helyének meghatározására azonban eddig nem volt lehetőség. Lelőhelyünkön két darab római téglatorredék került elő, melyek az utóbbi feltételezés első kézzelfogható bizonyítékai.

H. Kérdő Katalin – M. Virág Zsuzsanna

4. kép: A 27. alapgödör északkelet felől az észak–déli irányú árokkal

Fig. 4: Foundation pit no. 27 from the northeast with the north–south running trench

Based on archaeological observations, this settlement of the younger phase of the TLP was first brought to light in the northern part of the Dockyard Island. The settlements of the TLP uncovered so far within the territory of the capital city are mostly located near water, on the terraces of the Danube sloping towards the river on the Buda side, on the banks of streams coming from the hills and on flood-free territories along the river on the Pest side. (G. CSÁNK 1964; KALICZ-SCHREIBER–KALICZ 1992; HORVÁTH L. A. et al. 2005; VIRÁG et al 2005) The settlement registered on Dockyard Island completes this picture and demonstrates the existence of settlements on the large

Irodalom/References:

- CSÁNK 1964 – G. Csánk V.: Megfigyelések a békásmegyeri őskori telepen. (Observations faites à la station préhistorique de Békásmegyer.) ArchÉrt 91 (1964) 201–214.
- HORVÁTH L. A. et al. 2005 – Horváth L. A. – Korom A. – Terci Gy. – Szilas G. – Reményi L.: Előzetes jelentés az épülő Kőérberek, Tóváros-Lakópark területén folyó régészeti feltárásról. (Preliminary report on the archaeological excavation conducted parallel to the construction on the territory of the Kőérberek, Tóváros Residential District.) Aqfűz 11 (2005) 137–167.
- KALICZ-SCHREIBER-KALICZ 1992 – Kalicz-Schreiber, R. – Kalicz, N.: Die erste frühneolithische Fundstelle in Budapest. Balcanica XXIII (1992) 47–76.
- KÉRDŐ 2003 – H. Kérdő, K.: Der Statthalterpalast von Aquincum. In: Forschungen in Aquincum 1969–2002. (Red.: P. Zsidi) Aquincum Nostrum II.2. 2003, 112–119.
- KOVÁCS-MARÁZ 2005 – Kovács E. – Maráz B.: Budapest, XIII. ker., Margitsziget (Hrsz.: 23.800/3) Aqfűz 11 (2005) 231.
- NÉMETH 1999 – Németh, M.: A rákospataki híd és az aquincumi Dunaszakasz védelmének kérdései. Pannoniai kutatások. A Soproni Sándor konferencia előadásai, Bölske, 1998. október 7. Wosinszky Mór Múzeum, Szekszárd, 1999, 141–160.
- NÉMETH 2000 – Németh, M.: Geschichte und Archäologie der Aquincum vorgelagerten Inseln. In: Inseln in der Archäologie. Vorgeschichte, klassische Antike, Mittelalter, Neuzeit. Internationaler Kongress 1998 in Starnberg. München, 2000, 173–182.
- NÉMETH 2003 – Németh, M.: Wachttürme und Festungen im linken Donauufer.

islands in the Danube in the region of the capital for the first time. These settlements, owing to favourable fording possibilities may have played an important role in the establishment and maintenance of communication between the areas on the two sides of the river in the middle phase of the Neolithic. Based on the finds we know, this communication can only be hypothesized in the later, Zseliz phase of the TLP although further investigations may attest to the possible existence of a settlement phase from the oldest TLP as well.

Traces of occupation from the late Celtic period (LT D) also appeared for the first time on the Dockyard Island. Finds from this period have been discovered on Margaret Island, which already suggested that the Danube islands were occupied in this period. (KOVÁCS-MARÁZ 2005)

In the Roman period, the Danube marked the frontier of Pannonia province. (Fig. 1) The limes road, one of the most significant of the trading and military roads, ran along its right bank. Traces of this road were discovered at several points in the region of Aquincum. Watch towers complemented the defence system at the heads of the Danubian islands. (NÉMETH 2003) The most important island was Óbuda (Dockland or Boat-Builders Island). Parts of the palace of the proconsul of Pannonia Inferior were unearthed on the so-called islet of this island. (KÉRDŐ 2003) A bridge built by the southern part of the island connected the legionary fortress and the Military Town surrounding it on the Buda side with a fort on the Pest side. (NÉMETH 1999, 2000) The other Roman bridge that started in the territory between the Civil Town and the Military Town crossed over to the island around its

In: Forschungen in Aquincum 1969–2002. (Red.: P. Zsidi) Aquincum Nostrum II.2. 2003, 96–99.

VIRÁG et al. 2005 – M. Virág Zs. – Beszédes J. – Reményi L.: Régészeti kutatások az egykori albertfalvai strand területén. (Archaeological investigations on the territory of the former open-air bath of Albertfalva) Aqfűz 11 (2005) 129–136.

ZSIDI 1999 – Zsidi P.: Hídfőállás az aquincumi polgárváros és katonaváros között. Pannoniai kutatások. A Soproni Sándor konferencia előadásai, Bölske, 1998. október 7. Wosinszky Mór Múzeum, Szekszárd 1999, 257–274.

ZSIDI 2002 – Zsidi P.: Aquincum polgárvárosa. Budapest 2002.

middle. (ZSIDI 1999; ZSIDI 2002, 26) Beside the already known Roman features, the existence of watchtowers and roads may be supposed in the island. Their location, however, could not yet be identified. Two Roman brick fragments were discovered in our site, representing the first clear proofs of the latter hypothesis.

Katalin H. Kérdő – Zsuzsanna M. Virág